

Physical-spatial Changes of Residential Buildings from the Perspective of Indigenous Values

- Mahshid Radaei** | Ph.D Student of Islamic Architecture, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran
- Parisa Hashempour *** | Professor of Islamic Architecture, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran
- Farhad Ahmadnejad** | Assistant Professor of Islamic Architecture, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran
- Hamed Beyti** | Associate Professor of Islamic Architecture, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

1. Introduction

Iranian historical buildings are manifestations of the worldview and cultural-social-ecological structure, which is based on indigenous concepts, principles, and values, and strives to meet the temporal and spatial needs of its users. The historical distance of contemporary times from the progress of the achievements of architectural predecessors and sometimes superficial imitation of the past form and appearance of architecture has faced many contemporary architects with the concern of the formation of architectural work with identity. The question of the research is, how have the physical-spatial characteristics of residential buildings changed over time from the point of view of realizing indigenous values?

2. Literature Review

A review of previous studies shows that, despite the importance of the discussion of human and their place, the articles and researches conducted in this field have been almost limited to the discussion of humanism in the Renaissance period, and limited studies have dealt with the indigenous values in a common way and its expression in the architecture of Iranian houses. Considering that less coherent study has been

Corresponding Author: p.hashempour@tabriziau.ac.ir

How to Cite: Radaei, M; Hashempour, P; Ahmadnejad, F; Beyti, H. (2023). Physical-spatial Changes of Residential Buildings from the Perspective of Indigenous Values, *Semiannual Journal of Indigenous Knowledge Iran*, 10 (20), 113-151.

done on the topic of comparing the realization of indigenous values in historical houses and residential buildings of the present time, this study, while explaining the place of eco-centric concepts, ethics, identity, justice in indigenous values, deals with an analytical-comparative study of the realization of these values in the residential buildings of Yazd city as a case study over the time (historical house and residential building at present) and this highlights the distinction of this study from previous studies.

3. Methodology

The current research is a descriptive-analytical study to explain the place of indigenous values in Iranian architecture, which examines the physical-spatial changes of residential buildings from the perspective of the realization of indigenous values over time. The comparison of case studies (Rasoulia House and Yaqt Twin Towers, Yazd) was done based on the four criteria of ecocentrism, ethics, identity, justice, and influential factors.

Therefore, the work steps can be explained as follows.

- Explaining the concepts of house and indigenous values by analyzing the background of the research
- Explaining eco-centered concepts, ethics, identity, and justice in indigenous values
- Codifying the theoretical framework of the research entitled components and criteria of indigenous values in residential buildings
- Analyzing the extracted criteria and components of indigenous values in residential buildings over the time
- Investigating the physical and spatial characteristics of the case studies (Rasoulia House and Yaqt Twin Towers, Yazd) based on the extracted criteria and components.
- Analyzing physical and spatial changes of residential buildings according to the case studies.

4. Conclusion

The results of the study emphasize the fact that in contemporary houses, with priority given to the general concept and the quantitative dimension, attention to the qualitative dimension and provision of indigenous values has been lost. Spatial organization in historic houses systemizes and integrates various aspects, including responding to the way of life, establishing interaction with nature, and providing stability and comfort, while the residential buildings of the present time are pushed towards divergence. Although the goal of current architecture is to protect the environment, but due to the nature of the design of residential buildings in the

present era, they use cooling and heating systems with high consumption of non-renewable energy. In historical houses, with the presence of central courtyards, a close relationship between man, nature, and architecture has been formed, and also the converging space arrangement, unity, and integration create a sense of belonging to the place in the residents. This is while the current residential buildings, which have transformed the city's skyline mainly in the form of multi-story residential complexes, have a limited relationship with nature. By recognizing the indigenous values of historical houses and analyzing the physical-spatial changes of residential buildings from the point of view of indigenous values over time, the residential buildings of the present time can be shaped in sync with the indigenous values. Therefore, extracting and applying the principles of architectural design governing historical buildings and the experiences of ancestors can be a way to achieve the desired quality of a house with an Iranian identity. It is hoped that the designers and architects, by recognizing the indigenous values from the past architecture, will shape the current residential buildings in sync with the indigenous values.

Keywords: Residential Buildings, Physical-spatial Changes, Indigenous Values, Human Identity

دو فصلنامه علمی دانش‌های بومی ایران
دوره دهم، شماره ۲۰، پاییز و زمستان ۱۴۰۲، ۱۵۱-۱۱۳
qjik.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjik.2023.72412.1354

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی

- مهشید ردائی دانشجوی دکتری معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.
- پریسا هاشم‌پور* استاد معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.
- فرهاد احمد نژاد استادیار معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.
- حامد بی‌تی دانشیار معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران.

چکیده

بناهای تاریخی ایرانی جلوه‌هایی از جهان‌بینی و ساختار فرهنگی-اجتماعی-بوم شناختی است که مبتنی بر مفاهیم، اصول، ارزش‌های بومی، به تأمین نیازهای زمانی و مکانی کاربرانش همت گماشته است. دوری تاریخی روزگار معاصر از سیر تکامل دستاوردهای پیش‌کسوتان معماری و بعضاً تقلید سطحی از شکل و ظاهر گذشته معماری، بسیاری از معماران زمان حال را با دغدغه شکل‌گیری اثر معماری مواجه نموده است. سؤال پژوهش این است که ویژگی‌های کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر تحقق ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان چه تغییری کرده است؟ پژوهش حاضر، مطالعه توصیفی-تحلیلی با هدف تبیین جایگاه ارزش‌های بومی در معماری ایرانی، به واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر تحقق ارزش‌های بومی در گذشت زمان می‌پردازد. مقایسه نمونه‌های مطالعاتی (خانه رسولیان یزد و برج دوقلوی یاقوت یزد)، مبتنی بر معیارهای چهارگانه بوم محوری، اخلاق، هویت و عدالت و مؤلفه‌های تأثیرگذار انجام گرفت. نتایج مطالعه بر این مهم تأکید دارد که با بازشناسی ارزش‌های بومی خانه‌های تاریخی و واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان می‌توان ساختمان‌های مسکونی زمان حال را همگام با ارزش‌های بومی شکل داد.

واژه‌های کلیدی: ساختمان مسکونی، تغییرات کالبدی فضایی، ارزش‌های بومی، هویت انسانی

مقدمه

بدون در نظر گرفتن کم و کیف مسائل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اقلیمی هر بوم و سرزمینی، برنامه‌ریزی برای آن مکان را با چالش‌های غیرقابل حل، روبه‌رو خواهد کرد (ذوالفقار زاده و حصاری، ۱۳۹۳: ۳۲). در معماری مسکونی، عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر زندگی روزمره مردم و شیوه‌های زیست آنان، ضوابطی مهم بر شاکله مسکن اعمال می‌کنند که مطالعه ویژگی‌های مسکن بومی بدون تعمق در آن کم‌فایده است (خاکپور و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۶). تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی به تدریج پس از رشد جمعیت شهرها و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ساخت دوچندان شده است. انسان و جایگاه او در عالم هستی همواره از مهم‌ترین مباحثی بوده که اذهان بسیاری از اندیشمندان را به خود مشغول داشته و دیدگاه‌های متعددی بیان شده است. بناهایی که به دست انسان ساخته می‌شود، جلوه‌هایی از نگرش او به جهان هستی است و مبین قوه فکری، ساختار فرهنگی، اجتماعی، بوم‌شناختی افراد آن جامعه است و در شکل‌گیری سکونتگاه‌های انسانی پایدار با قابلیت تأمین نیازهای زندگی جوامع بومی و کیفیت زندگی نقشی مؤثر دارد. اگرچه معماری دیروز ایران ارزشمند بود و سربلند، خاک را شرافت می‌بخشید و انسان را کرامت (حجت، ۱۳۸۹: ۲۷)، اما دوری تاریخی روزگار معاصر از سیر تکامل دستاوردهای پیش‌کسوتان معماری و بعضاً تقلید سطحی از شکل و ظاهر گذشته معماری، بسیاری از معماران معاصر را با دغدغه شکل‌گیری اثر معماری مبتنی بر ارزش‌های بومی مواجه نموده است.

در کنار رویکردهای اکولوژیک در فرایندهای برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریتی که انسان‌ها را بخشی جدایی‌ناپذیر از جهان طبیعی می‌پندارد، ارزش‌های بومی نیز حکایت از باورها، اعتقادات و دیدگاه‌هایی دارد که الگوی رفتاری جوامع انسانی و تعامل انسان و طبیعت را شکل می‌دهد. این دیدگاه نشان‌دهنده گامی روبه‌جلو در درک ارزش‌های محیط طبیعی و راهی برای پیوند محیط طبیعی و مصنوع و دستیابی به پارادایم پایدار است (Schultz & Zelezny, 1998:551; Dietz et al., 2005:363; Callanan, 2010: 138;)

Gratani et al., 2016:1185800). مبتنی بر این دیدگاه کالبد‌های معماری از ارزش‌های بومی یک جامعه متأثر بوده و از طرفی، بر شکل‌گیری باورهای آنها نیز تأثیرگذار است (قره بگلو و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۱؛ ردایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۲۱؛ مداحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۲). معماری ایران در بردارنده پدیده‌های ارزشمندی است که توانسته ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، اجتماعی، مذهبی و... را در خود متجلی نماید (نژاد ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۳) و چون آینه‌ای انعکاس آمال، آرزوها و ارزش‌های ملتی است که در سازگاری با شرایط متغیر و سخت محیطی شکل گرفته است.

لذا سؤال مطالعه حاضر بدین شکل قابل طرح است که ویژگی‌های کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر تحقق ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان چه تغییری کرده است؟ انسان لازم است در هر محیطی به دنبال بهره‌گیری حداکثری از قابلیت‌های موجود محیط در جهت پاسخ به انواع متعدد ارزش‌ها و نیازهای فردی و اجتماعی خود بوده و سعی کند از محیط اطراف خود، هم‌راستا با ارزش‌های وجودی خویش در جهت مطلوب‌تر کردن زندگی بهره‌گیرد. از این رو پژوهش حاضر با هدف تبیین جایگاه ارزش‌های بومی در معماری ایرانی، به واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر تحقق ارزش‌های بومی در گذشت زمان می‌پردازد.

پیشینه پژوهش

قره بگلو و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه خود به بازشناسی مفهوم ارزش در رابطه انسان و محیط در فضاهای باز سکونتی در معماری تاریخی ایران پرداختند و ضمن خوانشی کاربردی از مفهوم ارزش و بر پایه نظریه اعتبارات، ساختاری مدور بر مبنای ارتباط انسان با ارکان اصلی محیط پیشنهاد دادند که از دو مؤلفه محتوا و اهمیت نسبی ارزش‌ها تشکیل شده است. این نظام مدور، در ۱۰ گونه فضای باز سکونتی در معماری تاریخی ایران استخراج و مقایسه شده است.

مقاله "پایبندی به تاریخ در مداخلات معاصر؛ (قیاس در طراحی زمینه‌ای بناها و مجموعه‌ها بین چند کشور اروپایی و ایران)"، با بررسی (در بحث هم‌مرزی قسمت‌های جدید و قدیمی) تجارب مختلف در کشورهای و ایران در زمینه مداخله، طراحی در زمینه تاریخی و نوع نگاه به استمرار یا انقطاع تاریخ پرداخته است. گردآوری اطلاعات دیدگاه‌های مختلف مداخله، امکان قیاس مابین راهکارهای گوناگون را فراهم نموده است (جابلقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱).

خوش‌اندام و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه خود به ارائه راهکارهای حفظ ارزش‌های معماری بومی در بناهای معاصر پرداختند. محققان بر این مهم تأکید نمودند که معماری بومی از پدیده‌های ارزشمندی است که توانسته ارزش‌ها در ابعاد مختلف را متجلی نماید. درحالی‌که تغییراتی که به واسطه معماری مدرن در شهرهای تاریخی ایران به وجود آمده، باعث کمرنگ شدن ارزش‌های معماری و هویت آن‌ها شده است.

مختاری کشاورز و همکاران (۱۳۹۷) با بررسی جایگاه انسان در مکاتب معماری مدرن و ساختارشکن، مطرح می‌کند که برخورد هر دو مکتب با مقوله انسان و جایگاه وی در هستی دیدگاهی مادی‌گرایانه و حصری می‌باشد. در هر دو مکتب مدرن و ساختارشکن فضای معماری بدون در نظر گرفتن نیازهای واقعی وی شکل گرفته است و معماری مدرن نیز که در ظاهر به نیازهای انسانی اهمیت می‌داده در عمل فک ابعاد وی را در معماری لحاظ کرده‌اند و از نیازهای انسانی وی غافل مانده‌اند و فضا را با وجود تلاششان برای انسانی کردن آن، بیشتر غیرانسانی کرده‌اند. در معماری ساختارشکن حتی این ابعاد انسانی نیز نفی شده و فضا از نظر ابعادی و مقیاسی نیز کاملاً بیگانه با کاربران انسانی طراحی شده که بیگانگی مطروف از ظرف را تشدید می‌کند. تمامی این اشتباهات و بیگانگی‌های ناشی از عدم شناخت حقیقی انسان در ابعاد فیزیکی، روحی و روانی است که موجب هرج‌ومرج در طراحی فضای انسانی می‌شود (مختاری کشاورز و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲).

مقاله "قیاس تحلیلی نقش فضاهای نیمه‌باز مسکونی بر شکل‌گیری شیوه زندگی و نظام رفتاری ساکنان در خانه‌های بومی دیروز و مسکن امروز، مورد مطالعاتی: شهر مشهد"،

به خوانش و فهم ویژگی‌های کالبدی-فضایی در فضاهای نیمه‌باز مسکونی گذشته و امروز پرداخته شده است. در خانه‌های بومی سنتی، فضاهای نیمه‌بازی نظیر ایوان، صفا و طارمی وجود داشته که نقش به‌سزایی در بروز شیوه زندگی و نظام رفتارها داشته‌اند، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در خانه‌های بومی-سنتی شهر مشهد فضاهای نیمه‌باز نقش مهمی در بروز شیوه زندگی و نظام‌های رفتاری ساکنان ایفا می‌کرده است. (مداحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۳)

کتاب "خانه، فرهنگ، طبیعت در معماری ایران، با بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر به منظور تدوین فرایند و معیارهای طراحی خانه" به دنبال عصریت بخشیدن به معماری ایران است. علاوه بر پرداختن به روش‌شناسی شناخت خانه و شیوه زندگی و سازمان فضایی معماری خانه، به گونه‌شناسی، مفاهیم و مصادیق فضایی در خانه‌های تاریخی و معاصر پرداخته است. معیارهای طراحی خانه به معیارهای کلان در مقیاس شهر، بنا، برخاسته از شیوه زندگی، توانمندسازی فضا و عناصر و اجزای تشکیل‌دهنده فضا تقسیم‌بندی شده است. برخی از گرایش‌های شکل‌گیری معماری خانه‌های معاصر در مقایسه با خانه‌های تاریخی می‌توان به تغییر در قلمرو فضای بیرونی و درونی ورود به خانه، در مسیر کاهش و حذف فضاهای ورودی از بیرون و درون خانه؛ تغییر در قلمرو استقرار فضاهای باز و بسته در مسیر به حداقل رسانیدن اتصال فضای باز و فضای بسته، آن هم بدون فضای واسط سرپوشیده و دو جبهه‌ای شدن فضاهای بسته؛ تغییر در میزان استفاده از فضاهای پوشیده در مسیر کاهش و حذف آنها؛ غیرقابل استفاده شدن فضای بام؛ کاهش استفاده از زیرزمین و گرایش به حذف آن و حذف استفاده از انرژی‌های گرمایی و سرمایی خاک؛ دوبرعده شدن و یکنواختی فضاهای بسته به لحاظ یکسان شدن ارتفاع فضاها در مسیر گرایش عمومی تبدیل شدن حجم به سطح؛ تغییر در قلمرو شیوه نام‌گذاری فضاها و جزء فضاها در مسیر نامیدن آنها بر اساس عملکردهای محدود و... اشاره نمود. همچنین مطرح می‌گردد که بازگشت به گذشته ممکن نیست و اگر به هر طریقی به گذشته بازگردیم، جز تقلیدی صوری چیزی عاید نخواهد گشت، لذا ارزش‌ها، نیروها، الگوها و

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۲۱

معانی مندرج در خانه معرفی شده است تا نسل حاضر بتواند تصمیم بگیرد که رفتار و خواست آینده خود را برای احداث و بهره‌برداری از یک واحد مسکونی، بر اساس چه ارزش‌هایی استوار کند (حائری مازندرانی، ۱۳۹۵: ۲۵).

پژوهش دیگری جایگاه انسان در تحول معنای فضای معماری در قرن نوزدهم و بیستم را مورد بررسی قرار داده است. که مطرح می‌گردد مفهوم فضا در قرن نوزدهم، از محصورسازی مطلق به پیوستگی درون و بیرون و پس از آن با تأثیرپذیری از نظریه همدلی، به آگاهی یافتن از پیکر و در قرن بیستم به آگاهی از رابطه میان انسان و محیط تغییر یافته و سرانجام به مفهوم مکان وابسته شده است. در این سیر، انسان نیز به تدریج در نظریه‌های مرتبط به فضا حضور یافته است، اما همچنان نسبت به بسیاری از ابعاد وجودی انسان، به ویژه تأثیرگذاری آن بر معماری، بهای کمی داده شده است (نورمحمدی، ۱۳۹۰: ۲۱۱).

مطالعات زیادی توسط محققان از جمله نصر، ۱۳۷۰؛ پیرنیا، ۱۳۸۰؛ وهاب‌زاده، ۱۳۸۱؛ هان، ۱۳۸۲؛ فلامکی، ۱۳۸۴؛ مرتضی و همکاران، ۱۳۸۷؛ صادق پی، ۱۳۸۹؛ مهدیزاده و همکاران، ۱۳۹۲؛ داعی‌پور، ۱۳۹۳؛ ذوالفقارزاده و حصاری، ۱۳۹۳؛ توکلی، ۱۳۹۴؛ حاج حسن و قربانی نیا، ۱۳۹۵؛ خوش‌اندام و همکاران، ۱۳۹۷؛ قره بگلو و همکاران، ۱۳۹۸ در حوزه مفاهیم بوم‌شناختی صورت گرفته است.

همچنین محققانی نظیر قره بگلو و همکاران، ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸؛ راپاپورت، ۱۳۸۸؛ صدرا و قنبری، ۱۳۸۷؛ مرتضی و همکاران، ۱۳۸۷؛ کاتب، ۱۳۸۴؛ حجت، ۱۳۸۲ در مطالعات خود معتقدند که توصیه‌های اخلاقی از عوامل بسیار مهم در ارزش‌های انسانی و روند شکل‌گیری معماری ایرانی است. ساحات انسانی شامل ساحات درونی و ساحات بیرونی در تعامل با قابلیت‌های محیط، بستر لازم جهت امکان تحقق، ثبات و رواج و نهادینه شدن سبک زندگی اخلاقی را مهیا می‌سازد. محققانی نظیر قره بگلو و همکاران، ۱۳۹۸؛ فلامکی، ۱۳۹۳؛ هاشم‌پور، ۱۳۹۱؛ مهدوی نژاد، ۱۳۸۹؛ بمانیان، ۱۳۸۹؛ راپاپورت، ۱۳۸۸؛ صدرا و قنبری، ۱۳۸۷؛ مرتضی و همکاران، ۱۳۸۷؛ عیوضی، ۱۳۸۶؛ مهدوی نژاد، ۱۳۸۳؛ حجت، ۱۳۸۲؛ کاستلز، ۱۳۸۰؛ جعفری تبریزی، ۱۳۷۸؛ تری یان‌دیس، ۱۳۷۸؛ نصر، ۱۳۷۵ بر اهمیت جایگاه و مفهوم هویت در ارزش‌های بومی تأکید دارند.

محققانی نظیر عزیزی و مرادی، ۱۴۰۰؛ مدنی و همکاران، ۱۳۹۷؛ عزیزی و دیگران، ۱۳۹۷؛ مقدس و کارخانه، ۱۳۹۶؛ عزیزی و دیگران، ۱۳۹۴؛ فلامکی، ۱۳۹۳؛ راپاپورت، ۱۳۸۸؛ صدرا و قنبری، ۱۳۸۷؛ مرتضی و همکاران، ۱۳۸۷؛ عیوضی، ۱۳۸۶؛ حجت، ۱۳۸۲؛ جعفری تبریزی، ۱۳۷۸؛ تری یاندریس، ۱۳۷۸؛ نصر، ۱۳۷۵ با تأکید بر مفهوم عدالت، چگونگی توالی و تأثیر و تأثرات ارزش‌ها، باورهای انسانی و کالدهای معماری را مورد بررسی قرار دادند و بر مفهوم عدل یعنی هر چیزی در جای خود قرار گیرد (نهج‌البلاغه، ۴۳۷) تمرکز نمودند. نتایج مطالعات فوق حاکی از آن است که عدالت یکی از ویژگی‌های جوامعی است که به تولید تمدن و فرهنگ روی آورده‌اند و بدین طریق می‌توانند حافظ ارزش‌های بومی باشند.

مرور بر مطالعات پیشین نشان می‌دهد تاکنون با وجود اهمیت بحث انسان و جایگاه او، مقالات و پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه، تقریباً محدود به بحث اومانیزم در دوره رنسانس بوده است و پژوهش‌های محدودی در زمینه ارزش‌های بومی به صورت مشترک و نمود آن در معماری خانه‌های ایرانی پرداخته است.

با توجه به اینکه کمتر مطالعه منسجمی با موضوع مقایسه تحقق ارزش‌های بومی در خانه‌های تاریخی و ساختمان‌های مسکونی زمان حال انجام شده است این مطالعه ضمن تبیین جایگاه مفاهیم بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت در ارزش‌های بومی به مطالعه تحلیلی مقایسه‌ای در تحقق این ارزش‌ها در ساختمان‌های مسکونی شهر یزد به عنوان نمونه موردی، در طی گذشت زمان (خانه تاریخی و ساختمان مسکونی در زمان حال) می‌پردازد و همین امر تمایز این مطالعه از مطالعات پیشین را خاطر نشان می‌سازد.

روش پژوهش

از نوع کیفی و بر مبنای هدف، کاربردی است که با ترکیب روش استدلال منطقی، مطالعات توصیفی- تحلیلی و تاریخی و بر پایه اسناد و منابع مکتوب، به استخراج ارزش‌های بومی در اندیشه‌ها و نظریات ایرانی می‌پردازد و ارزش‌های مستخرج را در

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۲۳

نمونه‌های مطالعاتی در دو دوره زمانی تاریخی و زمان حال مورد مقایسه قرار می‌دهد. شهر کویری یزد، با توجه به مشکلات اقلیمی (شدت زیاد تابش آفتاب، کمی رطوبت نسبی، کمبود بارندگی، گرد و غبار و اختلاف زیاد درجه حرارت هوا در طی شبانه‌روز (قبادیان، ۱۳۹۷: ۱۶)، معماری بناهای تاریخی آن در اثر تجربه چند هزارساله، راه‌حل‌های منطقی فراهم نموده است. با توجه به تقسیم محدوده شهر یزد به بافت تاریخی و بافت جدید و موضوع پژوهش که واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی در طی گذشت زمان بود، خانه رسولیان واقع در بافت تاریخی شهر یزد و برج دوقلوی یاقوت در بافت جدید شهر یزد انتخاب شد.

از این رو مراحل انجام کار به صورت زیر قابل تشریح می‌باشد.

- تبیین مفاهیم خانه و ارزش‌های بومی با تحلیل پیشینه پژوهش‌های صورت گرفته

- تبیین مفاهیم بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت در ارزش‌های بومی

- تدوین چارچوب نظری پژوهش با عنوان مؤلفه‌ها و معیارهای ارزش‌های بومی در

ساختمان‌های مسکونی - واکاوی معیارها و مؤلفه‌های مستخرج ارزش‌های بومی در ساختمان‌های مسکونی در طی گذشت زمان

- بررسی ویژگی کالبدی فضایی نمونه‌های مطالعاتی (خانه رسولیان یزد - برج

دوقلوی یاقوت یزد) مبتنی بر معیارها و مؤلفه‌های مستخرج

- واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی با توجه به نمونه‌های مورد

مطالعاتی

مبانی نظری

نقطه آغازین این پژوهش ماهیت انسانی است که در تعامل با محیط پیرامون شکل‌دهنده مکان خواهد بود. ارزش در اصطلاح دانش جامعه‌شناسی، عقایدی است که افراد یا گروه‌های انسانی درباره آنچه مطلوب، مناسب، خوب یا بد است، دارند. ارزش‌های

گوناگون، نمایانگر جنبه‌های اساسی تنوعات در فرهنگ انسانی است. ارزش‌ها معمولاً از عادت و هنجار، سرچشمه می‌گیرند (گی روزه، ۱۳۸۷: ۱۱۱). ارزش‌های یک جامعه معمولاً از هنجارهای آن دفاع می‌نمایند و اجازه بروز و ظهور هنجارهای غیر مطلوب را نمی‌دهند. ارزش به صورتی دوگانه در واقعیت وجود دارد: نخست به منزله آرمانی متجلی می‌شود که خواستار پیوستگی است و دعوت به احترام می‌کند. دوم در اشیاء یا رفتارهایی جلوه‌گر می‌شود که آن را به شیوه‌ای عینی یا دقیقاً به شیوه سمبلیک بیان می‌کند (گیدنز، ۱۳۷۶: ۴۹). با دقت به تمایز میان ارزش و امر مطلوب، ارزش‌ها، اصولی برای هدایت زندگی و مطلوبیت‌ها، حالت‌های ممکن جهان دانسته می‌شوند که دریافتی از سوگیری‌های ارزشی‌اند. در واقع ارزش‌ها انسان را به جنبه‌هایی از محیط برای توجه و هدف‌هایی برای رسیدن متمایل ساخته، درعین حال معیارهایی برای ارزیابی رفتارها نیز فراهم می‌سازند (تری یاندریس، ۱۳۷۸: ۵۸). ارزش دریافتی مشترک، ژرف و ریشه‌دار در جامعه است که به کنش‌ها و رفتار جامعه جهت می‌دهد (کوئن، ۱۳۷۲: ۶۳). از این‌رو ارزش‌ها نشان‌دهنده نوعی هویت اجتماعی هستند که سازگاری افراد را با محیط‌شان تسهیل می‌کند. ارزش‌ها از طریق تجربه پیشینیان در تعامل با شرایط محیطی شکل گرفته و ارائه‌دهنده یک استراتژی برای برخورد و رویارویی با گزینه‌های متغیر محیطی می‌باشند.

نظر به اینکه «ارزش‌ها مفاهیم با اعتقاداتی پیرامون رفتار یا حالت‌های مطلوبی هستند که به وضعیت‌های خاصی برتری داده؛ انتخاب با ارزیابی از رفتار و رویدادها را هدایت کرده و با اهمیت نسبی‌شان سازماندهی می‌شوند.» (Bilsky; Schwartz, 1994: 551) ارزش به عنوان تجربه زیسته بشری در بستری خاص و معیاری در هدایت نظام تصمیم‌گیری و مداخله انسان در محیط معنا می‌یابد بدین ترتیب در فرایند مستمر شکل‌گیری مکان که حاصل تعامل انسان و محیط است، تأثیرگذارند. مطالعه مبانی شکل‌دهنده معماری در بستر شهرهای کهن نشان می‌دهد که همواره ارزش‌های بومی نقش بسزایی در شکل‌گیری شهرها و به تبعیت از آن معماری به ویژه خانه، داشته است.

طبیعت و عناصر طبیعی با قابلیت فعال‌سازی تمامی حواس و پاسخگویی به فعالیت‌های عملی و نیز به لحاظ وجود وجوه معنایی عاطفی در پیشینه ذهنی ادراکی انسان از متغیرهای مهم در ادراک و تعلق مکانی است و معماری خانه‌ها از ارزش و احترام خاص برخوردار است. در خانه‌های سنتی ایران به واسطه حضور مجموعه‌ای از شرایط و زمینه‌های خاص به صورت ۱- حضور متنوع و مستمر مجموعه‌ای از عناصر طبیعی در تعاملات حسی و فعالیتی ساکنین ۲- وجود ویژگی‌های خاص در ساختار خانه‌های سنتی ۳- وجود زمینه‌ها و توصیه‌های مذهبی در نگاه به طبیعت، ادراک و تعلق ساکنین نسبت به طبیعت و نهایتاً نسبت به مکان خانه افزایش می‌یافته است (داعی‌پور، ۱۳۹۳: ۵۲). با نگاهی عمیق به ساختار فضایی خانه‌های تاریخی ایران، می‌توان توجه به تکریم و بزرگداشت مهمان به عنوان یک ارزش و معیار اخلاقی را به شکل ملموسی مشاهده کرد (ولی‌زاده اوغانی و ولی‌زاده اوغانی، ۱۳۸۹: ۱۸۸). درون‌گرایی و محرمیت دو اصل اساسی و بنیادی در معماری خانه‌های ایرانی است که تأثیر بسزایی در شکل‌گیری سازماندهی عناصر کالبدی بناهای تاریخی ایران داشته است.

هرچند عامل اقلیم در انتخاب و گزینش اصل درون‌گرایی مؤثر است، اصل محرمیت نیز از دو منظر کالبدی و معنایی به عنوان یکی از معیارهای اصلی طراحی بناها مورد توجه معماران قرار دارد. نداشتن ارتباط بصری مستقیم داخل خانه با فضاهای شهری و تقدس بخشیدن و حفظ حریم خانواده و فراهم کردن فضا و قلمرو محرم در عناصر فضایی از ویژگی‌ها و شاخصه‌های ارزشی خانه‌های ایرانی است (هاشمی زرج آباد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۲). هویت فرهنگی معماری را همان ارزش‌هایی رقم می‌زند که تنها در بستر بناهای تاریخی ادراک می‌شود. چراکه معماری به آن دلیل شکل می‌گیرد تا ارزش‌ها را در خویش پیروراند و کالبدی بر آنها متصور شود که نه تنها سازگار با شرایط محیطی بوده بلکه به تأمین نیازهای بشری بپردازد (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۸؛ اردلان، ۱۳۷۴: ۴۱). بر اساس مطالب ذکرشده ارزش‌های حاکم بر خانه‌های تاریخی ایرانی را می‌توان در ۴ مفهوم: ۱- بوم ۲- اخلاق ۳- هویت ۴- عدالت طبقه‌بندی نمود.

مفهوم بوم محوری

واژه بوم، بار مکانی دارد و محدوده مشخص شده‌ای از مکان را که دارای مرزی معین است، شامل می‌شود. دیگر واژه نزدیک به آن، محل و محلی هم همین بار مکانی را دارد. این واژه نیز محدوده خاصی از مکان را در برمی‌گیرد که دارای شرایط محیطی و اقلیمی بخصوصی است (صادقی پی، ۱۳۸۹: ۹). بوم‌محوری به استفاده از تمامی موهبت‌های خدادادی سرزمینی و طبیعی با نگاه صیانتی و خردمندانه؛ نه مصرف بی‌رویه و استحصالی صرف منابع، تأکید دارد. اولویت قائل شدن برای حفظ محیط‌زیست و سلامت انسان‌ها نسبت به صنعت و توجه به انرژی‌های پاک (مانند احداث نیروگاه‌های بادی بجای نیروگاه‌های برق - آبی)، آب، هوا و زمین پاک و نسل سالم حائز اهمیت است (داعی‌پور، ۱۳۹۳: ۵۳). یکی از مسائل مهم زیستگاه‌های جوامع انسانی که از اهمیت خاصی نیز برخوردار می‌باشد، نگرش به مسائل بومی و بوم‌آورد آن سرزمین است. معماری بومی روش طراحی عمومیت یافته‌ای است که از معماری مردمی زاینده شده است و می‌توان آن را شکل پیشرفته معماری طبیعی یک سرزمین معین به حساب آورد که در ارتباط با فرهنگ، آب و هوا و مصالح ساختمانی بیان می‌گردد (ذوالفقارزاده و حصاری، ۱۳۹۳: ۳۷).

از عوامل اصلی هر بوم می‌توان به: ۱- عوامل انسانی (با توجه به فرهنگ و اعتقادات هر بومی به عنوان نیروی محرکه آن سرزمین عمل می‌کند و نیازهای اعتقادی در کیفیت کالبد معماری آن تجلی پیدا می‌کند) ۲- عوامل اقلیمی (از عوامل تعیین‌کننده در جهت‌گیری و کیفیت معماری بناهای آن بوم را مشخص می‌کند) ۳- امکانات مادی یا مواد و مصالح طبیعی (کیفیت به کارگیری مواد و مصالح در آن سرزمین را تعیین می‌کند) (وهاب‌زاده، ۱۳۸۱: ۱۴۶)، ۴- ابزارها و فناوری‌ها، اشاره نمود. با توجه به این عوامل بالقوه و بالفعل، تمدن آن بوم شکل می‌گیرد.

کاربرد مصالح طبیعی، نگرستن به فرهنگ و هنر به عنوان زیربنا و نه برای تزئین، پیوند محیط طبیعی و مصنوع، ارتباط با عناصر طبیعی مانند آب، باد، خاک، گیاه و...، استفاده از انرژی‌های پاک (رد پای کربن کمتری در محیط‌زیست دارند)، احترام به

طبیعت، استفاده از مصالح بومی در ساخت خانه‌ها از جمله مواردی هستند که می‌توان آنها را احترام به ارزش‌ها و باورهای جوامع محلی و خرده‌فرهنگ‌ها، هم‌افزایی متقابل انسان و طبیعت دانست که حفاظت از میراث‌های فرهنگی، طبیعی و معنوی، را سبب می‌شوند. در گذشته شیوه زیست متأثر از رابطه و هم‌نشینی انسان، طبیعت و معماری، خصوصاً در معماری خانه ایرانی به پویایی و ماندگاری رسیده بود. فعال‌سازی تمامی حواس و پاسخگویی به فعالیت‌های عملی مبتنی بر شرایط بوم‌شناختی از توصیه‌های اساسی در شکل‌گیری ساختارهای فیزیکی-کالبدی و عملکردهای انسانی باید باشد. مهم‌ترین مؤلفه‌های ارزش‌های بوم محور در معماری ایرانی را می‌توان ارتباط با عناصر طبیعی مانند آب، باد، استفاده از انرژی‌های پاک، احترام به طبیعت، استفاده از مصالح بومی، بوم آشکارگی^۱، تمایل به استمرار الگوها، استفاده از تجربیات نیاکان در ساخت خانه، آزادی محیطی^۲ در مقابل جبر محیطی و پیوند محیط طبیعی و مصنوع برشمرد.

مفهوم اخلاق

اخلاقیات ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با ارزش‌ها دارند و به عنوان ابزاری نگرینده می‌شوند که ارزش‌ها را به عمل تبدیل می‌کنند. اخلاق یعنی رعایت اصول معنوی و ارزش‌هایی که بر رفتار شخص یا گروه حاکم است (دفت، ۱۳۷۴: ۲۲۹). اخلاق، مفاهیمی چون: اعتماد، صداقت، درستی، وفاداری به عهد نسبت به دیگران، عدالت و مساوات و فضائل شهروندی و خدمت به جامعه را در برمی‌گیرد. برخی مانند هایک اخلاق را تمدن ساز به شمار می‌آورند (هس، ۱۳۸۲: ۱۰۲). با توجه به ارتباط و تأثیر ممتاز معماری بر جامعه، روان و غیره رعایت معیارهای اخلاقی در معماری و شهرسازی حائز اهمیت است. راپاپورت بیان

۱- میزان توجه به مبحث بوم که به صورت عینی بتوان آن را موردسنجش قرار داد. میزان بوم آشکارگی محیطی، یکی از کیفیت‌های ضروری در طراحی مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌گیرد. (اسماعیل‌زاده سیلابی و همکاران، ۱۳۹۵)

۲- توانایی مقابله با محدودیت‌های محیطی که در مقابل جبر محیطی قرار می‌گیرد. جبرگرایی محیطی مکتبی ناظر بر این است که یک یا چند عنصر محیط طبیعی تعیین‌کننده نوع و سطح تمدنی است که جامعه می‌تواند به آن دست یابد.

می‌کند: "مجموعه ارزش‌ها و هنجارها، فرهنگ خوانده می‌شود. که در قالب اعتقادات، هنر، اخلاق، قانون، آداب و رسوم و سمبل‌های مشترک ظاهر می‌گردد" (راپاپورت، ۱۳۸۸: ۱۲۱). حقوق مهمان، محرمیت و درون‌گرایی، تکریم سالخوردگان، دعوت‌کنندگی، تکریم مهمان، حسن همجواری، وحدت و یکپارچگی، پیوستگی اجتماعی (چند خانواده در یک خانه)، تواضع و فروتنی، پرهیز از اسراف و داشتن قناعت، جمع‌طلبی، خیرخواهی (اتحاد قومی قوی و فشرده‌گی اجتماعی پایدار) و... از جمله مواردی هستند که در حوزه اخلاق اهمیت بسزایی دارد و در خانه‌های تاریخی ایرانی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

مفهوم هویت

با فراگیر شدن انواع سبک‌ها و ایده‌ها در معماری جوامع و حتی هنجارهای جامعه آنچه در کنکاوها به چشم می‌آید، نبود هویتی غالب در عرصه ظهور است. آنچه دیده می‌شود تقلیدی صرف به امید هنجاری جدید و جایگزین است درحالی‌که در جوامع اگر هنجار سازی‌ها با توجه به بوم و سنت هر منطقه باشد و مشخصه‌های تکنولوژی که تلاش می‌کند خصیصه‌های محلی را در خود حل کرده و تنها فرهنگ تکنولوژی را واجد اعتبار نشان دهد، تسری این مشخصه در معماری که فعالیتی برخاسته از محیط و منطق با فرهنگ می‌باشد امری بحرانی و دارای اهمیت راهبردی است (مهدوی پور و جعفری، ۱۳۹۱: ۲۴). دستیابی به معماری با هویت مستلزم ایجاد پیوند مطلوب با گذشته است. با وجود آرای متفاوت در جزئیات این امر، توافق کلی در رابطه میان هویت معماری با گذشته وجود دارد (گلیجانی مقدم، ۱۳۸۴: ۸۹). یک معماری با هویت از معماری‌ای سخن می‌گوید که با تاریخ خود پیوند دارد و در چهره آن تعلق به منش و کیفیتی خاص از معماری هویداست. در واقع این تعلق مفهومی و معنایی به گذشته، آن معماری را صاحب هویت می‌کند (گلیجانی مقدم به نقل از خویی، ۱۳۸۴: ۹۰) هویت، خصوصیتی از محیط است که در شرایط مختلف تغییر نمی‌کند، یا خصوصیتی که به موجودات، امکان تمیز و تشخیص عنصری از عناصر دیگر را می‌دهد و عناصر شهری را از هم متمایز می‌کند (راپاپورت، ۱۳۸۳: ۶۴).

راپاپورت، خانه را همچون محیط‌های مصنوع دیگر دارای هویت می‌داند. لینچ نیز هویت را در مکان می‌شناسد و عملکرد عاطفی هویت محیط را حس تشخیص آن برای خانه برمی‌گزیند. زیرا به عقیده او این نوع هویت موجبات تعلق فرد به محیط را فراهم می‌کند و درعین حال امنیت را برای آنان به ارمغان می‌آورد. در تعریف هویت مکانی چنین آمده است، هویت مکانی بخشی از زیرساخت هویت فردی انسان و حاصل شناخت‌های عمومی او درباره جهان فیزیکی است که انسان در آن زندگی می‌کند. این شناخت‌ها، شامل خاطرات، ایده‌ها و احساسات، دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، ترجیحات و مفاهیم و ایده‌آل‌های رفتاری و تجربی انسان در رابطه با محیط‌های متنوع فیزیکی است که، فضای تجربی انسان اعم از درک و رفتار را به وجود می‌آورد (راپاپورت، ۱۳۸۳: ۶۵).

ساختارهای هویتی معماری مسکونی ایران در دوره‌های پیشین بسیار حائز اهمیت می‌باشد ساختارهای هویتی معماری شامل ارزش‌ها و هنجارهای ملی، میراث فرهنگی، اسطوره‌ها و نمادهای ملی، ویژگی‌های جغرافیایی و باورهای مذهبی هستند که نمود هویت در معماری را می‌توان تکرار الگوهای گذشته، استفاده از نمادها، معماری بومی و تزئینات دانست (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۰). شاید بازگشت و رجوع دوباره به اصول بنیادین خانه‌سازی ایرانی و شناخت و بکارگیری صحیح مبانی ساخت آن‌ها، راهکار و راه‌حل اصلی رهایی از مشکلاتی باشد که گریبان‌گیر مسکن معاصر ایران شده است، هرچند که هدف تقلید صرف از آن‌ها نیست بلکه هدف استفاده از تجارب نیاکان با توجه به شرایط مکانی زمانی امروز است. به‌طور خلاصه در حوزه ارزش‌های انسانی مبتنی بر فرهنگ ایرانی در ارتباط انسان با تاریخ در معماری خانه تاریخی می‌توان به مواردی مانند: خود بسندگی (استفاده از مصالح و تکنیک‌های ساخت بومی)، استفاده از تجربیات نیاکان در ساخت خانه، هویت‌مندی، احترام به تاریخ و تجارب حاصل‌شده، حس تعلق به مکان، تمایل به استمرار الگوها و ... اشاره نمود.

ازاین‌رو معماری مبتنی بر ارزش، یعنی توجه به این موضوع که مردم برای خلق مکان‌ها و فضاهایی که در آن زندگی می‌کنند و چیزهایی که استفاده می‌کنند، ارزش

قائل‌اند و معماری ارزش‌محور، اعمال، افکار و احساسات ما را هدایت می‌کنند و معنای انتخاب‌شده برای زندگی (سارتر، ۱۳۸۴: ۹۳) و معیار و ضابطه قضاوت اخلاقی درباره امور (صدرا و قنبری، ۱۳۸۷: ۳۹) است. هویت برآیند فرآیند و چگونگی تولید و تغییر دائمی الگوی ارزش‌ها، نمادها، تاریخ، اسطوره‌ها و سنت‌هایی است که میراث متمایز جوامع مختلف را تشکیل می‌دهد. از این‌رو هویت منجر به کاهش تعارضات درون جوامع شده و همگرایی، همبستگی، همکاری و همزیستی و سازگاری را در بین افراد جامعه و با محیط بوم شناختی توسعه می‌دهد.

مفهوم عدالت

از زمان شکل‌گیری تمدن، شهرها و بناها دارای چالش‌های فراوانی بوده‌اند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به واقعیاتی چون نابرابری اجتماعی، فقر و نمود کالبدی این معضلات چون دسترسی نابرابر به سرمایه‌های شهری و محله‌ای اشاره کرد. در تقابل با این معضلات و چالش‌ها بود که بحث عدالت در برنامه‌ریزی وارد شد و جستجو برای عدالت یا تلاش برای مبارزه با بی‌عدالتی به یکی از اصلی‌ترین اهداف برنامه‌ریزی بدل شد (Fainstein, 2014: 12). موضوع عدالت به‌مثابه معیار کلیدی و با اهمیت در پارادایم توسعه مطرح بوده و به عنوان یکی از مباحث مهم در شهرها و بناها تلقی شده است (Mitchell, al et. 2012: 48). یکی از مهم‌ترین وجوهی که از برنامه‌ریزی‌ها انتظار می‌رود، موضوع و معیار عدالت است (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۴۶). عدم توجه به عدالت فضایی در فرایند برنامه‌ریزی مسکن، می‌تواند بروز مشکلات فراوان، از جمله نارضایتی شهروندان و ناکارآمدی برنامه‌ها را در پی داشته باشد (عزیزی و مرادی، ۱۴۰۰: ۱۱).

در بحث عدالت در ساختمان‌های مسکونی می‌توان به حریم همسایگی، عدم اشراف، مشارکت مردمی، انعطاف‌پذیری فضایی، پیوستگی اجتماعی، تواضع و فروتنی، پرهیز از اشراف و داشتن قناعت، سلسله‌مراتب فضایی، عدالت و مساوات و... اشاره نمود. بهره‌گیری

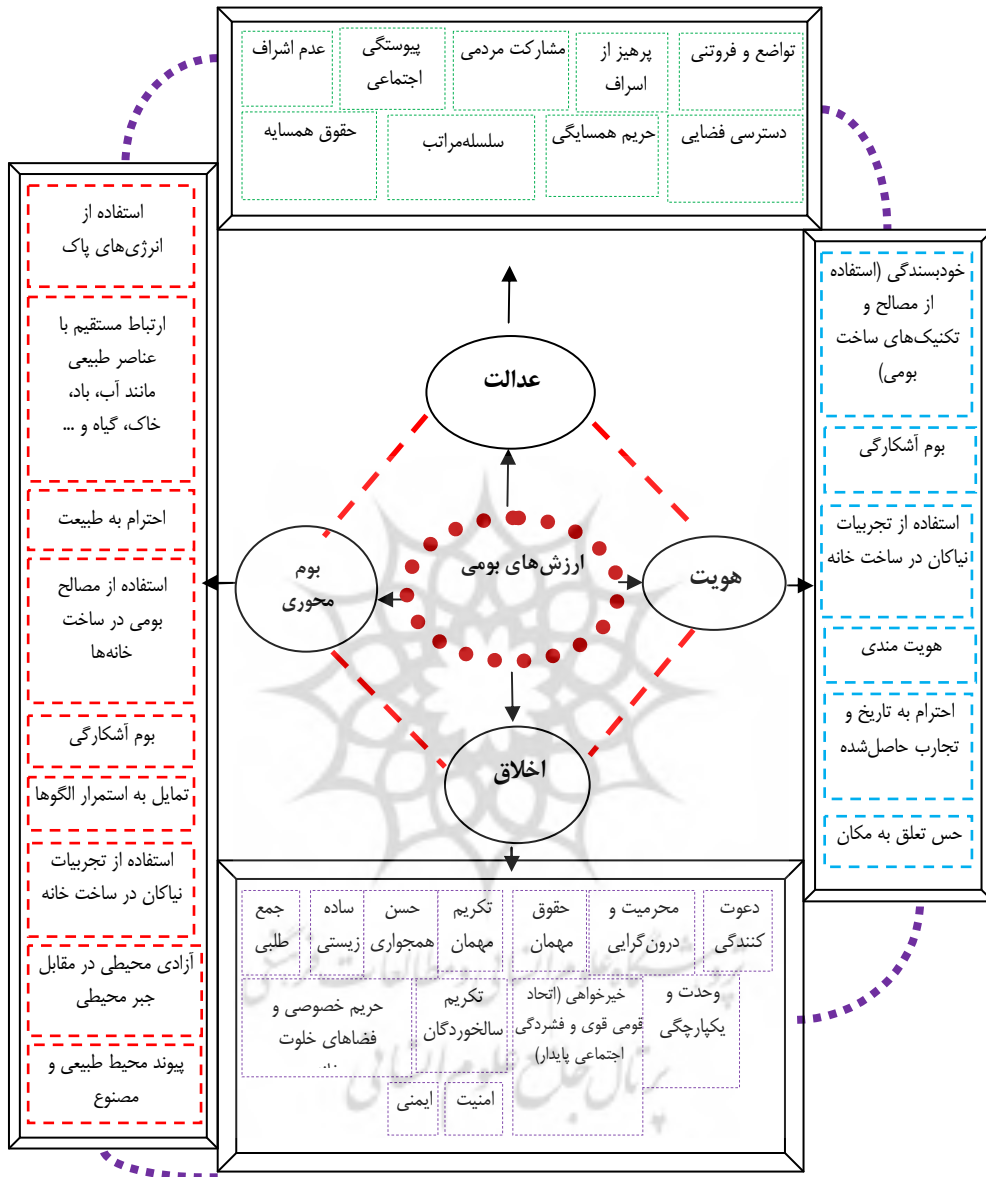
تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۳۱

از تعادل در کل بنا و روش‌های دستیابی به عدالت در معماری شامل مشارکت مردمی، دسترسی فضایی، حقوق همسایگی، تواضع و فروتنی، پرهیز از اسراف، حریم همسایگی، سلسله‌مراتب، پیوستگی اجتماعی، عدم اشرافیت، سازگاری بنا با شرایط محیطی (نظیر شرایط اقلیمی، ژئومورفولوژی، هیدرولوژی، توپوگرافی و...)، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر که در تحقق اقتصاد چرخشی^۱ نقش بسزایی دارد، است. با توجه به مباحث فوق ارزش‌های بومی حاکم بر طراحی خانه‌های تاریخی ایرانی را می‌توان در شکل ۱ جمع‌بندی و خلاصه نمود:

۱- Circular Economy: نظام اقتصادی است که هدف آن کمینه کردن پسماندها و بیشینه کردن استفاده از منابع است. این رویکرد بازسازی‌کننده در مقابل رویکرد سنتی اقتصاد خطی قرار دارد و مصرف منابع ورودی، پسماندهای خروجی و هدررفت انرژی با ایجاد چرخه‌های بسته مواد و انرژی از طریق طراحی، نگهداری، تعمیر، استفاده مجدد، بازتولید و بازیافت به حداقل کاهش می‌یابد.

شکل ۱- ارزش‌های بومی حاکم بر طراحی خانه‌های تاریخی ایرانی (مأخذ: نگارندگان)

نمونه‌های مطالعاتی

با گذشت زمان، افزایش جمعیت، پیشرفت‌های صنعتی، فرایند جهانی‌شدن، تغییر در عادات زندگی، الگوهای رفتاری و ویژگی‌های فرهنگی-اجتماع، تجددگرایی و نوگرایی تدریجاً تغییرات معماری مسکن را نیز در پی داشته است. بهره‌مندی از کیفیت‌های محیطی که در گذشته در خانه‌های تاریخی ایرانی به واسطه ارتباط با طبیعت حاصل می‌شد در ساختمان‌های مسکونی زمان حال کمتر مورد توجه قرار گرفته است. حرکتی جدی در راستای تحول معماری درون‌گرای تاریخی به یک معماری برون‌گرا و جدید آغاز شد ساختن خانه‌های تک‌واحدی تاریخی جوابگوی احتیاجات جوامع شرق نبوده و به همین علت سیستم خانه‌سازی به کلی دگرگون شده و استفاده از مصالح مقاوم نیز مانند فولاد و سیمان در ساختمان رایج گردید و در اثر دسترسی به این مصالح و امکانات دیگر، گسترش شهرها از حالت افقی به عمودی تبدیل شد و امر آپارتمان‌سازی و ساختمان‌های چندین طبقه متداول گردید. به عبارتی تغییرات فرهنگی باعث تغییرات مهمی در معماری و خصوصاً خانه گردید و بسیاری از فضاهای ساختاری-عملکردی بناها مطابق با نیازهای جدید فرهنگی تغییر و تحول یافت.

با توجه به سیر تحولات معماری و به منظور بررسی تأثیر این تحولات در تجلی ارزش‌های بومی به مطالعه تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان (خانه رسولیان یزد به عنوان خانه تاریخی، مجتمع مسکونی برج دوقلو یا قوت یزد به عنوان ساختمان مسکونی در زمان حال)، پرداخته می‌شود. به ترتیب جداول ۱ و ۲ تجلی ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت را در نمونه‌های مورد مطالعاتی تشریح می‌نماید:

جدول ۱- تجلی ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم (بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت) در
مصادقی از خانه تاریخی ایرانی (خانه رسولیان یزد)

نمود	ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت
<p data-bbox="391 593 502 627">حیات مرکزی</p> 	<p data-bbox="598 593 1268 936">بوم: کاهش نسبت توده به فضا- جانمایی فضاهای متنوع داخلی- وجود فضاهای باز و سبز گسترده و افزایش کیفیت فضایی- افزایش تاب آوری اقلیمی- سلامت و بهداشت انسان و طبیعت- ایجاد محیط مطبوع خارجی- روش‌های جمع‌آوری آب باران و بازیافت آب - مصالح بادوام و قابل بازیافت و جایگزین- استفاده از انرژی‌های طبیعی- طراحی بر اساس چرخه حیات-توجه به شرایط محیطی و اقلیمی- حضور مستقیم و غیرمستقیم طبیعت در طراحی- تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر- پایداری ساختار و عملکرد اکوسیستم‌های طبیعی- ارتباط بهینه بین فضای داخلی و محیط اطراف</p> <p data-bbox="598 947 1268 1025">اخلاق: محرمیت و درون‌گرایی- دعوت‌کنندگی- وحدت و یکپارچگی- تفکیک حریم خصوصی و عمومی- حداکثر سازی آسایش و کارایی کاربران</p> <p data-bbox="598 1037 1268 1294">هویت: پیوند محیط طبیعی و مصنوع- سلسله‌مراتب فضایی- مصالح بادوام و قابل بازیافت و جایگزین- حداکثر سازی آسایش و کارایی کاربران- پیشبرد اقتصاد پایدار- توجه به شرایط محیطی و اقلیمی- حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی طراحی هماهنگ با طبیعت- راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک- نگهداشت اکوسیستم‌های طبیعی- تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر- افزایش قابلیت فضاهای طراحی کیفیت ساختاری- عملکردی ساختمان</p> <p data-bbox="598 1305 1268 1563">عدالت: قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران- طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با فرایند توسعه - سهولت تغییر نقشه و کارکردها در درون بنا- حداکثر سازی فضاهای قابل استفاده - طراحی فضاهای چند عملکردی- افزایش غنای فضایی- سیستم‌های مدیریت ارتباط بهینه بشر با طبیعت- استفاده از رویکردهای اکولوژیک و منابع انرژی تجدیدپذیر که منجر به حفظ منابع و انرژی شده و در تحقق اقتصاد چرخشی نقش بسزایی دارد.</p>
<p data-bbox="422 1691 470 1724">دالان</p>	<p data-bbox="598 1650 1268 1774">بوم: ایجاد فضاهای ارتباطی و بینابینی به منظور ارتقا فرایندهای اکولوژیک نظیر ارتباط نوری، جریان باد، رطوبت، دما و ...- استفاده از دیوارها به عنوان غشاهای فعال- استفاده از مصالح بادوام</p> <p data-bbox="598 1785 1268 1816">اخلاق: محرمیت و درون‌گرایی- تفکیک حریم خصوصی و عمومی- عدم دید</p>

	<p>مستقیم به فضای داخلی و حیاط مرکزی</p> <p>هویت: سلسله‌مراتب فضایی - ساماندهی محیطی - طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با فرایند توسعه</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - طراحی ساده، مدولار</p>
<p>ورودی</p> 	<p>بوم: ایجاد فضاهای ارتباطی و بینابینی - استفاده از دیوارها به عنوان غشاهای فعال محیطی - مصالح با دوام و قابل بازیافت</p> <p>اخلاق: دعوت‌کنندگی - تکریم مهمان و ساخت پیرنشین</p> <p>هویت: تکریم مهمان - ساماندهی محیطی - طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با فرایند توسعه</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با فرایند توسعه</p>
<p>هفت دری و پنج دری</p> 	<p>بوم: تقلیل پلان و جانمایی فضاهای داخلی - ایجاد محیط مطبوع خارجی - روش‌های جمع‌آوری آب باران و بازیافت آب - مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - استفاده از انرژی‌های پسیو و طبیعی - طراحی بر اساس چرخه حیات - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - حضور مستقیم و غیرمستقیم طبیعت در طراحی - تکیه بر انرژی و منابع تجدیدپذیر - پایداری ساختار و عملکرد اکوسیستم‌های طبیعی - ارتباط بهینه بین فضای داخلی و محیط اطراف</p> <p>اخلاق: جمع‌طلبی - حس تعلق به مکان</p> <p>هویت: وحدت و یکپارچگی - مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - استفاده از انرژی‌های پسیو و طبیعی - حداکثر سازی آسایش و کارایی کاربران - پیشبرد اقتصاد پایدار - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی طراحی هماهنگ با طبیعت - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک - نگهداشت اکوسیستم‌های طبیعی - افزایش قابلیت فضاهای طراحی کیفیت ساختاری - عملکردی ساختمان</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - سلسله‌مراتب فضایی - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با شرایط محیطی</p>

<p>زیرزمین</p> 	<p>بوم: مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - استفاده از انرژی‌های پسیو و طبیعی - طراحی بر اساس چرخه حیات - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر - پایداری ساختار</p> <p>اخلاق: حداکثر استفاده از فضاهای مناسب از لحاظ اقلیم</p> <p>هویت: مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - استفاده از انرژی‌های پسیو و طبیعی - حداکثر سازی آسایش و کارایی کاربران - پیشبرد اقتصاد پایدار - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک - تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر - افزایش قابلیت فضاهای طراحی کیفیت ساختاری - عملکردی ساختمان</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با شرایط محیطی</p>
<p>تالار</p> 	<p>بوم: وحدت و یکپارچگی - انعطاف‌پذیری فضایی - تقلیل پلان و جانمایی فضاهای داخلی - کاهش انتشار آلاینده‌های آب، خاک، هوا، صوت - سلامت و بهداشت انسان و طبیعت - ایجاد محیط مطبوع خارجی - روش‌های جمع‌آوری آب باران و بازیافت آب - مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - استفاده از انرژی‌های پسیو و طبیعی - طراحی بر اساس چرخه حیات - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - حضور مستقیم و غیرمستقیم طبیعت در طراحی - تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر - پایداری ساختار و عملکرد اکوسیستم‌های طبیعی - ارتباط بهینه بین فضای داخلی و محیط اطراف</p> <p>اخلاق: ساده زیستی - حس تعلق به مکان - جمع‌طلبی</p> <p>هویت: مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - وحدت و یکپارچگی - ارتباط با طبیعت - حداکثر سازی آسایش و کارایی کاربران - پیشبرد اقتصاد پایدار - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی طراحی هماهنگ با طبیعت - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک - نگهداشت اکوسیستم‌های طبیعی - تکیه بر انرژی و منابع تجدید پذیر - افزایش قابلیت فضاهای طراحی - کیفیت ساختاری و عملکردی ساختمان</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - انعطاف‌پذیری فضایی - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - طراحی مدولار و قابل تطبیق با شرایط محیطی</p>

<p>بام</p> 	<p>بوم: عایق‌کاری حرارتی مناسب - سامانه مدیریت انرژی ساختمان - مصالح با دوام و قابل بازیافت و جایگزین - ذخیره منابع و حفاظت از جهان طبیعی</p> <p>اخلاق: عدم اشراف - محرمیت</p> <p>هویت: توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - طراحی بر اساس چرخه حیات - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک</p> <p>عدالت: قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران</p>
<p>درهای اُرسی</p> 	<p>بوم: استفاده از جمع‌کننده‌ها و مبدل‌های انرژی خورشیدی - هوا بندی و عایق‌کاری حرارتی - سامانه مدیریت انرژی ساختمان - جایگیری صحیح بازشوها و پنجره‌ها - سامانه مدیریت انرژی ساختمان - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی</p> <p>اخلاق: روحانیت فضایی - عدم اشرافیت - وحدت و یکپارچگی - جمع‌طلبی</p> <p>هویت: توجه به شرایط محیطی، اقلیمی و چرخه حیات - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک - افزایش غنای فضایی</p> <p>عدالت: آزادی محیطی در مقابل جبر محیطی - قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران - ذخیره منابع و حفاظت از جهان طبیعی - ارتباط بهینه بین فضای داخلی و محیط اطراف</p>
<p>هشتی</p> 	<p>طراحی ساده، مدولار و قابل تطبیق با فرایند توسعه، مصالح بادوام و قابل بازیافت بوم:</p> <p>اخلاق: دعوت‌کنندگی - عدم اشراف - تفکیک حریم خصوصی و عمومی - تکریم مهمان و مهمان‌نوازی - محرمیت و درون‌گرایی - سلسله‌مراتب فضایی</p> <p>هویت: توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - افزایش غنای فضایی - تکریم مهمان - دعوت‌کنندگی - انعطاف‌پذیری فضایی</p> <p>عدالت: ایجاد امنیت قابل تحقق - ایجاد فضاهای ارتباطی و بینابینی - تفکیک حریم خصوصی و عمومی</p>
<p>شکل‌گیری حجم بنا</p> 	<p>بوم: جهت‌گیری و فرم مناسب برای استفاده از انرژی‌های طبیعی و تهویه طبیعی - طراحی هماهنگ با طبیعت - احیاء و توسعه سرمایه‌های طبیعی</p> <p>اخلاق: عدم اشرافیت - حقوق همسایه</p> <p>هویت: قابلیت دسترسی به منابع و انرژی - توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - طراحی بر اساس چرخه حیات</p> <p>عدالت: پیشبرد اقتصاد پایدار - رعایت حقوق همسایه و حریم همسایگی</p>

<p>جنس مصالح</p> 	<p>بوم: تمرکز بر بازیافت، استفاده مجدد و مصالح بومی آورد و استفاده مؤثر از مواد و انرژی - نمای دو پوسته، مصالح با جرم حرارتی بالا - هوا بندی و عایق‌کاری حرارتی مناسب - سامانه مدیریت انرژی ساختمان - جاگیری صحیح بازشوها و پنجره‌ها</p> <p>اخلاق: صرفه‌جویی در مصرف انرژی</p> <p>هویت: توجه به شرایط محیطی و اقلیمی</p> <p>عدالت: تمرکز بر بازیافت، استفاده مجدد و مصالح بومی آورد و استفاده مؤثر از انرژی</p>
<p>بادگیر و اتاق بادگیر</p> 	<p>بوم: درهم آمیختگی سازه ساختمان با تأسیسات - جهت‌گیری و فرم مناسب برای استفاده از انرژی‌های طبیعی و تهویه طبیعی - طراحی هماهنگ با طبیعت - احیاء و توسعه سرمایه‌های طبیعی - قابلیت دسترسی به منابع و انرژی</p> <p>اخلاق: سلامت و بهداشت انسان و طبیعت - صرفه‌جویی در مصرف انرژی</p> <p>هویت: توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - طراحی بر اساس چرخه حیات</p> <p>عدالت: استفاده از سازه‌های کارآمد - تجهیزات با عمر زیاد - پیشبرد اقتصاد پایدار</p>

جدول ۲- تجلی ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم (بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت) در خانه معاصر ایرانی (مجتمع مسکونی یاقوت یزد)

<p>نمود</p>	<p>ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت</p>
<p>محوطه مجتمع</p> 	<p>بوم: کاهش انتشار آلاینده‌های آب، خاک، هوا، صوت - سلامت و بهداشت انسان و طبیعت - ایجاد محیط مطبوع خارجی - بعضاً بی‌توجهی به شرایط محیطی و اقلیمی - بعضاً حضور مستقیم طبیعت در طراحی - بعضاً تکیه بر انرژی و منابع تجدید ناپذیر - ارتباط بین فضای داخلی و محیط اطراف</p> <p>اخلاق: کم توجهی به حریمیت و درون‌گرایی - دعوت‌کنندگی - وحدت و یکپارچگی - کم‌رنگ شدن تفکیک حریم خصوصی و عمومی</p> <p>هویت: پیوند محیط طبیعی و مصنوع - کاهش سلسله مراتب فضایی - انتظام فضایی واگرا - استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر - توجه به آسایش کاربران - پیشبرد اقتصاد پایدار - بعضاً حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی - راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک - بعضاً نگهداشت اکوسیستم‌های طبیعی - افزایش قابلیت فضاهای طراحی کیفیت ساختاری - عملکردی ساختمان</p> <p>عدالت: بعضاً انطباق و تغییر پذیری - پاسخگویی به نیازهای کاربران - طراحی</p>

	<p>پیچیده- بعضاً امکان تغییر نقشه و کارکردها در درون بنا- - طراحی فضاهای چند عملکردی- هزینه کمتر احداث و نگهداری ساختمان</p>
<p>ورودی و لابی</p> 	<p>بوم: بعضاً ایجاد فضاهای ارتباطی و بینابینی اخلاق: کم توجهی به حریمیت و درون‌گرایی- کم‌رنگ شدن تفکیک حریم خصوصی و عمومی دعوت‌کنندگی - عدم ساخت پیرنشین - کم‌رنگ شدن تکریم مهمان- بعضاً دید مستقیم به فضای داخلی واحدهای مسکونی- کم‌رنگ شدن تکریم مهمان و مهمان‌نوازی هویت: کم‌رنگ شدن سلسله‌مراتب فضایی- بعضاً ساماندهی محیطی- انتظام فضایی واگرا عدالت: بعضاً ایجاد امنیت قابل تحقق- قابلیت پاسخگویی نیازهای کاربران</p>
<p>فضای مهمان</p> 	<p>بوم: استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر- طراحی بر اساس چرخه حیات- کم توجهی به شرایط محیطی و اقلیمی- عدم حضور مستقیم و غیرمستقیم طبیعت اخلاق: جمع‌طلبی- کم‌رنگ شدن حس تعلق به مکان- کم‌رنگ شدن ساده زیستی هویت: - استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر - کم توجهی به شرایط محیطی و اقلیمی- عدم حفاظت از طبیعت و طراحی ناهماهنگ با طبیعت- کم توجهی به راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک- انتظام فضایی واگرا عدالت: بعضاً ایجاد امنیت قابل تحقق- کم‌رنگ شدن سلسله‌مراتب فضایی نسبت به گذشته- قابلیت پاسخگویی به نیاز کاربران</p>
<p>زیرزمین و پارکینگ</p> 	<p>بوم: کم‌رنگ شدن استفاده از زیرزمین- استفاده از زیرزمین در مجتمع‌های مسکونی صرفاً برای پارکینگ و انباری- استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر به جای استفاده از فضای خنک زیرزمین در تابستان و فضای گرم زیرزمین در زمستان اخلاق: استفاده نکردن از قابلیت فضا از لحاظ اقلیمی هویت: بعضاً مصالح با دوام - بی‌توجهی به شرایط محیطی و اقلیمی- کم‌رنگ شدن راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک عدالت: کم‌رنگ شدن پاسخگویی به نیازهای کاربران</p>
<p>بام</p> 	<p>بوم: عایق‌کاری حرارتی - سامانه مدیریت انرژی ساختمان- مصالح با دوام اخلاق: استفاده نکردن از قابلیت فضا از لحاظ اقلیمی هویت: کم توجهی به شرایط محیطی و اقلیمی- کم‌رنگ شدن راه‌حل‌های مبتنی بر بستر اکولوژیک عدالت: بعضاً پاسخگویی نیازهای کاربران</p>

<p>شکل‌گیری حجم بنا</p> 	<p>بوم: بعضاً جهت‌گیری و فرم مناسب برای استفاده از انرژی‌های طبیعی و تهویه طبیعی - کمرنگ شدن طراحی هماهنگ با طبیعت</p> <p>اخلاق: عدم اشرافیت - حقوق همسایه</p> <p>هویت: کمرنگ شدن توجه به شرایط محیطی و اقلیمی - انتظام فضایی واگرا</p> <p>عدالت: بعضاً بی‌توجهی به اقتصاد پایدار^۱ - رعایت حقوق همسایه و حریم همسایگی</p>
<p>جنس مصالح</p> 	<p>بوم: کم توجهی به استفاده مجدد و مصالح بومی آورد و استفاده مؤثر از مواد و انرژی - کم توجهی به ابعاد پنجره‌ها، جاگیری صحیح بازشوها و پنجره‌ها</p> <p>اخلاق: بعضاً صرفه‌جویی در مصرف انرژی</p> <p>هویت: بعضاً لحاظ نمودن شرایط محیطی و اقلیمی</p> <p>عدالت: بعضاً تمرکز بر بازیافت، استفاده مجدد و مصالح بومی آورد و استفاده مؤثر از مواد و انرژی</p>

یافته‌ها

تجلی ارزش‌های بومی با محوریت ۴ مفهوم (بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت) خانه‌های تاریخی و معاصر مطالعاتی در قالب ویژگی‌های فضایی از جمله (حیاط مرکزی، ورودی، دالان، هفت دری و پنج دری، زیرزمین، تالار، بام، درهای ارسی، هشتی، شکل حجمی، نوع مصالح ساخت، بادگیر و اتاق بادگیر) در نمونه تاریخی و ویژگی‌های فضایی از جمله (ورودی و لابی، فضای مهمان، زیرزمین و پارکینگ، بام، شکل حجمی بنا، نوع و جنس مصالح ساخت) در ساختمان مسکونی در زمان حال مورد بررسی قرار گرفت.

از تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان می‌توان به تغییر در ویژگی‌های ساختاری، عملکردی، سازماندهی فضایی،

۱- یکی از ابعاد دستیابی به توسعه پایدار است که بر محوریت اقتصاد چرخشی و سیستم‌های غیرخطی مبتنی بر بازخورد تأکید دارد. حوزه‌هایی چون تفکر طراحی، تفکر سیستماتیک، گسترش طول عمر ساختمان، بازیافت متمرکز و صرفه‌جویی در مصرف منابع، انرژی و مصالح ساخت می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌های ساخت، نگهداری، تعمیر و ... شده و در پایداری اقتصادی مؤثر باشد.

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۴۱

همسازی با شرایط محیطی، اشاره نمود. ویژگی‌هایی که حکایت از ارزش‌های بومی طراحان، معماران و کاربران ساختمان‌های مسکونی و منشأ برای هویت‌مندی معماری ایرانی بودند. به منظور پاسداشت دانش پیشینیان در طراحی معماری مبتنی بر ارزش‌های بومی و کاربست مجدد آن در ساختمان‌های مسکونی زمان حال به واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در نمونه‌های مورد مطالعه پرداخته می‌شود. (جدول ۳)

جدول ۳- تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در نمونه‌های

مورد مطالعه

تغییرات کالبدی فضایی از منظر ارزش‌های بومی طبق ۴ مفهوم (بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت) در ساختمان‌های مسکونی مورد مطالعه (خانه رسولیان یزد- برج دوقلوی یاقوت یزد)		
تمایز نمود ارزش‌های بومی در خانه تاریخی و معاصر	نمود در خانه رسولیان یزد (خانه تاریخی)	نمود در برج دوقلوی یاقوت یزد (ساختمان مسکونی زمان حال)
<p>- کاهش ارتباط مستقیم با طبیعت، استفاده از انرژی‌های جای انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک</p> <p>- بعضاً گسستگی پیوند محیط طبیعی و مصنوع، کم توجهی به تجربیات نیاکان</p> <p>- گهگاه از بین رفتن تفکیک حریم خصوصی و عمومی، بعضاً کاهش تکریم مهمان</p> <p>- کاهش دعوت‌کنندگی فضایی، آزادی محیطی در خانه رسولیان یزد که در مقابل آن بعضاً شاهد جبر محیطی در برج دوقلوی یاقوت یزد هستیم</p> <p>- از بین رفتن بوم آشکارگی در برج دوقلوی یاقوت یزد. به‌عنوان مثال حیاط مرکزی به عنوان یک راهکار اقلیمی جای خود را به محوطه‌های بی‌شکل داده است که بعضاً از پرتی زمین برای محوطه استفاده شده است.</p> <p>در خانه رسولیان یزد به عنوان نمونه مورد مطالعه خانه تاریخی،</p>	حیاط مرکزی (حیاط اندرونی و بیرونی)	محوطه
		

		<p>بیشتر شاهد جمع‌طلبی در حیاط مرکزی، تالارها، ایوان‌ها، زیرزمین و ... بودیم که امروزه کیفیت پایین محوطه سبب‌ساز تغییر الگوی رفتاری و سبک زندگی نیز شده است.</p> <p>- کاهش حس تعلق به مکان به فضای باز (محوطه) در برج دوقلوی یاقوت یزد</p>
<p>ورودی</p> 	<p>سردر ورودی - پیرنشین- هشتی - دالان</p>	<p>- کم‌رنگ شدن رعایت سلسله‌مراتب فضایی در برج دوقلوی یاقوت یزد، با توجه به اینکه در خانه‌های تاریخی با تعریف فضایی سردر ورودی، پیرنشین و سکوها در کنار ورودی، هشتی، دالان و ... تفکیک فضایی، سلسله‌مراتب و حریم فضایی ایجاد شده است.</p> <p>- کاهش محرمیت و درون‌گرایی در برج دوقلوی یاقوت یزد</p> <p>- کم توجهی در طراحی برج دوقلوی یاقوت جهت تکریم سالخوردگان، مهمان و دعوت‌کنندگی فضایی نسبت به خانه رسولیان یزد</p> <p>- کاهش تمایل به استمرار الگوهای تاریخی در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد</p> <p>- کم‌رنگ شدن تفکیک حریم خصوصی و عمومی در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد</p> <p>- کنار گذاشتن سادگی در طرح‌ها و تواضع و فروتنی در نماها و ورودی‌های برج دوقلوی یاقوت شهر یزد</p>
<p>ساختمان‌های چندین طبقه و با ارتفاع زیاد</p> 	<p>خانه‌های یک طبقه و گهگاه برای استفاده چند خانواده</p>	<p>- رعایت نکردن اشرافیت در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد با توجه به بلندمرتبه سازی</p> <p>- ساده زیستی در خانه رسولیان یزد جای خود را به فخرفروشی و نمایش ثروت با ساخت ساختمان‌های بلندمرتبه داده است.</p> <p>- عدم آشکارگی در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد به گونه‌ای که از راهکارهای اقلیمی خانه رسولیان یزد مانند: سقف‌های گنبدی، حیاط مرکزی و خانه‌های یک طبقه و ... استفاده نشده است.</p> <p>- کاهش پیوستگی اجتماعی در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد که در گذشته در یک محله تاریخی به شکل یک بافت شهری شاهد آن بودیم.</p>

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۴۳

<p>- فضاهای مجزا برای هر عملکرد در مجتمع مسکونی</p> 	<p>- تالار و اتاق زمستان نشین برای استفاده با عملکردهای مختلف</p> 	<p>- انعطاف‌پذیری فضایی (فضاهای چند عملکردی) که در خانه رسولیان یزد شاهد آن بودیم و به‌طور مثال یک اتاق محل اجتماع خانواده، خواب، غذا خوردن، مطالعه و در طول زمستان به عنوان زمستان‌نشین خانوار مورد استفاده قرار می‌گرفت. این در حالی است که در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد شاهد اتاق تعویض لباس، اتاق خواب، اتاق مطالعه و ... هستیم که برای هر عملکرد فضای مجزایی طراحی می‌شود.</p> <p>- تالار در خانه رسولیان یزد به عنوان فضای تابستان نشین، مکانی برای اجتماع خانواده در کنار حیاط مرکزی</p> <p>- اتاق زمستان نشین با درهای آُرسی در خانه تاریخی برای استفاده با عملکردهای مختلف در طی زمستان</p>
<p>نشیمن در خانه معاصر نقش کانونی برای ارتباط با فضاهای مختلف</p> 	<p>حیاط مرکزی کانونی برای تفکیک فضاهای مختلف</p> 	<p>-تغییر در انتظام چیدمان فضایی، به‌گونه‌ای که در خانه رسولیان یزد حیاط مرکزی کانونی برای تفکیک فضاهای مختلف بود و در واقع حیاط مرکزی مانند سفره‌ای بود که فضاهایی مانند اتاق‌ها، ایوان، تالار و ... در اطراف آن نشسته بودند. این تغییر چیدمان فضایی به‌گونه‌ای است که در خانه‌های معاصر، نشیمن نقش کانونی برای ارتباط با فضاهای مختلف را دارد.</p> <p>-کاهش پیوستگی اجتماعی را در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد نسبت به خانه رسولیان یزد شاهد هستیم که این تغییر کالبد سبب‌ساز تغییر الگوی رفتاری نیز شده است.</p> <p>- کاهش ارتباط با طبیعت در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد به دلیل کاهش فضاهای باز مانند حیاط مرکزی</p>
<p>چیدمان فضایی واگرا</p> 	<p>چیدمان فضایی همگرا</p> 	<p>-تغییر انتظام فضایی به‌گونه‌ای که خانه‌ها از چیدمان فضایی همگرا به واگرا تبدیل شده‌اند.</p> <p>- وحدت و یکپارچگی که در خانه رسولیان یزد بود متأسفانه در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد کاهش یافته است</p> <p>- محرمیت و درون‌گرایی در فرم کالبدی خانه رسولیان موج میزند که در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد این ارزش کم‌رنگ شده است.</p> <p>- روحیات عاطفی و مشارکت اجتماعی در خانه رسولیان با</p>

		<p>دورهم جمع شدن اعضای خانواده در تالار، حیاط مرکزی، اتاق زیر بادگیر و... را شاهد بودیم که متأسفانه در این الگوی رفتاری و کالدهای متناظر با آن کم‌رنگ شده است.</p>
<p>استفاده از فناوری در تأسیسات مکانیکی</p> 	<p>استفاده از فناوری در معماری</p> 	<p>- کاهش احترام به طبیعت و کم‌رنگ شدن استفاده از تجربیات نیاکان با توجه به شرایط اقلیمی و محیطی - خانه رسولیان شاهد استفاده از انرژی‌های پاک و ارتباط مستقیم با طبیعت: آب، باد، خاک، گیاه، نور، عناصر معماری اقلیمی مانند: حوض‌خانه، بادگیر، زیرزمین، گودال باغچه، مصالح با ظرفیت حرارتی بالا مانند خشت، ضخامت زیاد جداره‌ها و.. و استفاده از انرژی‌های پاک بودیم که در ادامه اقتصاد پایدار را رقم می‌زد درحالی‌که در برج دوقلوی یاقوت شهر یزد از انرژی‌های تجدید ناپذیر به جای تجدیدپذیر استفاده می‌شود و در واقع ارتباط انسان با طبیعت کاهش یافته است و توجهی به بحث صرفه‌جویی در مصرف انرژی نداریم..</p>

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه ضمن تأکید بر اصول طراحی معماری خانه، دانش و تجربیات نیاکان در معماری همساز با ارزش‌های بومی، به واکاوی تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی در طی گذشت زمان پرداخته شد. ارزش‌های بومی در ۴ معیار بوم محوری، اخلاق، هویت، عدالت و مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها مانند: تواضع و فروتنی، ارتباط با طبیعت، وحدت و یکپارچگی، ساده زیستی، حریم همسایگی، پرهیز از اسراف و داشتن قناعت و ... در نمونه‌های مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج مطالعه نشان داد که سازمان فضایی در خانه‌های تاریخی به صورت همگرا، جوانب گوناگونی از جمله پاسخ‌گویی به شیوه زندگی، برقراری ارتباط متقابل با طبیعت و تأمین ایستایی و آسایش را نظام می‌بخشید و یکپارچه می‌ساخت، درحالی‌که ساختمان‌های مسکونی زمان حال به سمت واگرایی سوق داده می‌شود. تغییرات کالبدی ارتباطات

فضایی ساختمان‌های مسکونی زمان حال نشان می‌دهند که در آن فضای نشیمن نقش کلیدی دارد و تفکیک فضاها از این فضا صورت می‌گیرد. سرویس بهداشتی به مرور با یک گره از فضاهای اصلی جدا شده و در پلان خانه، جایگاه ثابتی یا در کنار ورودی و یا در کنار اتاق خواب، یافته است. تفکیک حریم خصوصی و عمومی که به شکل هشتی ورودی، حیاط مرکزی‌های اندرونی و بیرونی، دالان و... در خانه‌های تاریخی بود، در ساختمان‌های مسکونی زمان حال وجود ندارد با وقوع انقلاب صنعتی در جهان و پیامدهای منفی زیست‌محیطی، افراد مختلفی در سراسر دنیا شروع به دادن اختارها و هشدارهایی مبنی بر نیاز توجه بیش از پیش به زیست‌بوم کردند که منجر به شکل‌گیری جنبش‌های محیط زیستی، اصل پایداری و حفاظت از انرژی شد (صفاریان و دیگران، ۱۳۹۲: ۹؛ مولدان و بیلهاردز، ۱۳۸۱: ۶۹؛ ملکی، ۱۳۸۲: ۳۷).

با وجود آنکه هدف معماری حال حاضر حفاظت از محیط‌زیست است اما به دلیل ماهیت طراحی ساختمان‌های مسکونی امروز معمولاً از وسایل بزرگ برقی سرمایش و گرمایش و موارد این‌چنین که مصرفی انرژی بالایی دارند و از نوع انرژی تجدید ناپذیر هستند، استفاده می‌شود. همچنین استفاده از پنجره‌های بزرگ با شیشه‌های یکسره به جای درهای اُرسی خانه‌های تاریخی، را می‌توان به عنوان یکی از مشکلات ساختمان‌های مسکونی حال حاضر در نظر گرفت. آنچه بیش از همه خانه تاریخی را برای مهمان‌پذیری مناسب می‌کرده عدم تداخل قلمروهای خصوصی و عمومی (مفهوم خلوت) و همپوشانی قلمروهای عمومی و نیمه عمومی (مفهوم انعطاف‌پذیری) در مواقع لزوم بوده است. همان‌طور که مطرح شد ارتباط فضای طبیعی و مصنوع و پیوند با طبیعت دچار تحول شده است. در خانه‌های تاریخی با وجود حیاط‌های مرکزی ارتباط تنگاتنگی بین انسان و طبیعت و معماری شکل گرفته است و همچنین چیدمان فضایی همگرا و وحدت و یکپارچگی، حس تعلق به مکان را در ساکنان ایجاد می‌کند. این در حالی است که ساختمان‌های مسکونی حال حاضر که عمدتاً به شکل مجتمع‌های مسکونی چندین طبقه، خط آسمان شهر را دچار تحول کرده‌اند، دارای ارتباط محدود با طبیعت بوده و صرفاً پرت فضایی را به

محوطه مجتمع مسکونی اختصاص می‌دهند که معمولاً ساکنین مجتمع مسکونی از آن استفاده‌ای نمی‌کنند و این موضوع سبب شده فضای بیرون از ساختمان‌های مسکونی و تفریح بیرون از خانه مورد توجه قرار گیرد. چیدمان فضایی واگرا در ساختمان‌های مسکونی حال حاضر و همچنین استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر به جای تجدیدپذیر و پاک از جمله تمایزهای تحقق ارزش‌های بومی در ساختمان‌های مسکونی با گذشت زمان است. نظر به اینکه طبیعت تنها در معنای کل موجودات و به عنوان منبع پایان‌ناپذیر مواد خام برای توسعه معنا می‌یابد، توجه صرف به امور کمی انسان و استانداردهای فیزیکی زندگی وی، کاهش سلسله‌مراتب فضایی، کاهش تناسب بین توده و فضا، توجه به نیازهای این جهانی انسان، بحران محیط‌زیست و ... را رقم می‌زند. امید که طراحان و معماران با بازشناسی ارزش‌های بومی از معماری گذشته، ساختمان‌های مسکونی حال حاضر را همگام با ارزش‌های بومی شکل دهند.

سپاسگزاری:

از تمام کسانی که در این مقاله، نویسندگان را یاری رسانده‌اند؛ صمیمانه تشکر می‌نمایم.

تعارض منافع:

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Mahshid Radaei

 <http://orcid.org/0009-0003-0472-0873>

Parisa Hashempour

 <http://orcid.org/0000-0001-7170-7722>

Farhad ahmadnejad

 <http://orcid.org/0000-0003-1349-1219>

Hamed Beyti

 <http://orcid.org/0000-0001-9717-7395>

منابع

- اسماعیل‌زاده سیلابی، آیدا؛ گلکار، کورش؛ تقوایی، سید حسن و نعمتی مهر، مرجان. (۱۳۹۵)، طراحی شهری بوم آشکار: به سوی یک چارچوب مفهومی، مجله صفا، دوره ۲۶، شماره ۷۵: ۵۹-۷۴.
- بمانیان، محمدرضا؛ غلامی رستم، نسیم و رحمت پناه، جنت. (۱۳۸۹)، عناصر هویت ساز در معماری سنتی خانه‌های ایرانی (نمونه موردی خانه رسولیان یزد)، دو فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات هنر اسلامی، دوره ۷، شماره ۱۳: ۵۵-۶۸.
- پیرنیا، محمد کریم. (۱۳۸۰)، سبک‌شناسی معماری ایرانی، تدوین: دکتر غلامحسین معماریان، تهران: نشر معمار، چاپ سوم.
- تری‌یاندیس، هری. س. (۱۳۷۸)، فرهنگ و رفتار اجتماعی، ترجمه: نصرت فتی، تهران: نشر رسانش، چاپ چهارم.
- جاپلغی، غلامرضا؛ محمدرادی، اصغر؛ محمدرادی، آرش و جامکلو، طاهره. (۱۳۹۸)، پایداری به تاریخ در مداخلات معاصر (قیاس در طراحی زمینه‌ای بناها و مجموعه‌ها بین چند کشور اروپایی و ایران)، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، دوره ۱۰، شماره ۱۸: ۱۹-۳۸.
- جعفری تبریزی، محمدتقی. (۱۳۷۸)، انسان و رسالت انسانی، گردآورنده: محمدرضا جوادی، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول.
- حائری مازندرانی، محمدرضا. (۱۳۹۵)، خانه، فرهنگ، طبیعت در معماری ایران، بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر به منظور تدوین فرایند و معیارهای طراحی خانه، تهران: نشر مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، چاپ دوم.
- حجت، عیسی. (۱۳۸۲)، آموزش معماری و بی‌ارزشی ارزش‌ها، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۴: ۶۳-۷۰.
- حجت، عیسی و آقالطیفی، آزاده. (۱۳۸۹)، تأملی در نقش مخاطب در کیفیت معماری امروز ایران، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، دوره ۲، شماره ۴۲: ۲۵-۳۵.

- خوش‌اندام، زهره؛ وزیری، وحید و حاتمی خانقاهی، توحید. (۱۳۹۷)، راهکارهای حفظ ارزش‌های معماری بومی در طراحی بناها و محلات معاصر شهر اردبیل، اندیشه معماری، دوره ۲، شماره ۴: ۴۵-۵۲.
- سارتر، ژان پل. (۱۳۸۴)، آگزیستانسیالیسم و اصالت بشر، ترجمه: مصطفی رحیمی، تهران: نشر نیلوفر، چاپ بیستم.
- صادقی پی، ناهید. (۱۳۸۸)، تأملی در معماری سنتی، نشریه صفه، دوره ۱۸، شماره ۴۸: ۷-۱۶.
- صدرا، علی‌رضا و قنبری، علی. (۱۳۸۷)، ارزش‌های حاکم بر جامعه ایرانی، تهران: نشر مرکز تحقیقات استراتژیک، چاپ اول.
- صفاریان، پیام؛ جعفری، مریم و همتی، محمد مهدی. (۱۳۹۲)، طراحی شهری با رویکرد توسعه پایدار شهری، اولین همایش منطقه‌ای معماری پایدار و شهرسازی آینده.
- دفت ریچارد آل. (۱۳۷۴)، تئوری سازمان و طراحی ساختار، ترجمه: علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران: نشر مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ اول.
- داعی پور، زینب. (۱۳۹۳)، رابطه حضور طبیعت و افزایش حس تعلق در خانه‌های سنتی ایران. باغ نظر، دوره ۱۱، شماره ۳۰: ۴۹-۵۸.
- ذوالفقارزاده، حسن و حصاری، پدرام. (۱۳۹۳)، نظریه بوم‌شناسانه به معماری زیستگاه‌ها، مجله مسکن و محیط روستا، جلد ۳۳، شماره ۱۴۵: ۲۹-۴۴.
- راپاپورت، آموس. (۱۳۸۸)، انسان‌شناسی مسکن، ترجمه خسرو افضلیان، تهران: نشر حرفه هنرمند، چاپ اول.
- ردایی، مهجبین؛ صالحی، اسماعیل؛ فریادی، شهرزاد؛ مثنوی، محمدرضا و زبردست، لعبت. (۱۴۰۱)، تحلیلی بر اصول عقلانیت اکولوژیک، زیست‌پذیری و پایداری خانه‌های بومی مناطق کویری، نمونه موردی: بناهای بافت تاریخی شهر یزد، فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، دوره ۲۸، شماره ۳: ۱۱۵-۱۳۴.
- عزیزی، محمد مهدی بیدهندی و شکوهی، محمد صالح. (۱۳۹۴)، تحلیل سیر تحول تاریخی مفهوم عدالت اجتماعی در برنامه‌های توسعه شهری ایران، تحقیقات تاریخ اجتماعی، شماره ۱۰۵: ۹۴۱-۵۲۱.

تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از ... ، ردائی و همکاران | ۱۴۹

- عزیزی، محمد مهدی و زبردست اسفندیار، اکبری رضا. (۱۳۹۷)، واکاوی تبلور عدالت محیطی در اندیشه آرمان‌شهری اسلامی جهت کاربست در شهرسازی اسلامی مطالعه موردی محله روستا بنیان سفین کیش، مطالعات شهر ایرانی اسلامی، دوره ۹، شماره ۳۴: ۲۲-۵.
- عزیزی، محمد مهدی و مرادی، محمد. (۱۴۰۰)، عدالت فضایی در مسکن شهری، مورد مطالعاتی: شهر اسلامشهر، مجله معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۱۴، شماره ۳۶: ۲۴۰-۲۵۵.
- فلامکی، محمد منصور. (۱۳۹۳)، ریشه‌ها و گرایش‌های نظری معماری، تهران: نشر فضا (وابسته به موسسه علمی و فرهنگی فضا)، چاپ پنجم.
- قره بگلو، مینو؛ مطلبی، قاسم و صبا، سامان. (۱۳۹۸)، بازشناسی مفهوم ارزش در رابطه انسان و محیط در فضاها با سکونت در معماری تاریخی ایران، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، دوره ۲۴، شماره ۱: ۲۸-۳۹.
- قبادیان، وحید. (۱۳۹۷)، بررسی اقلیمی ابنیه سنتی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ نهم.
- کاتب، فاطمه. (۱۳۸۴)، معماری خانه‌های ایرانی، تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول.
- کوئن، بروس. (۱۳۷۲)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه و اقتباس: غلامعباس توسلی، رضا فاضل، تهران: نشر سمت، چاپ اول.
- گی، روشه. (۱۳۸۷)، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی جلد اول (کنش اجتماعی)، ترجمه: هما زنجانی زاده، تهران: نشر سمت، چاپ چهارم.
- گلیجانی مقدم، نسرين. (۱۳۸۴)، تاریخ‌شناسی معماری ایران، تهران: نشر مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول.
- مختاری کشاورز، محسن؛ مهدی زاده دلیر، ساناز و حمزه نژاد، مهدی. (۱۳۹۷)، بررسی جایگاه انسان در مکاتب معماری مدرن و ساختار شکن، تهران، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت و توسعه شهری در ایران.
- مداحی، سید مهدی؛ اسفندیانی مقدم، الهه؛ عباسی، لیلا و بمانی نائینی، مونا. (۱۳۹۷)، معماری و شهرسازی آرمانشهر، شماره ۲۵: ۱۴۹-۱۶۱.
- مدنی، رامین؛ امین پور، احمد و حیاتی، حامد. (۱۳۹۷)، تحقق مفهوم قرآنی و روایی عدل در طراحی مسکن ایرانی، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال نهم، شماره ۳۴: ۲۰۱-۲۱۶.

- ملکی، سعید. (۱۳۸۲)، شهر پایدار و توسعه پایدار شهری، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره ۱۰۲: ۳۴-۵۴.
- مولدان، بدریچ و بیلهارز، سوزان. (۱۳۸۱)، شاخص‌های توسعه پایدار، ترجمه و تدوین، حداد تهرانی، نشاط و محرم نژاد، ناصر، تهران: نشر سازمان حفاظت محیط‌زیست، چاپ اول.
- مقدس، حسین و کارخانه، جواد. (۱۳۹۶)، اومانیسیم و نقد آن بر اساس المیزان و المنار، مطالعات تاریخ و تمدن ایران و اسلام، دوره ۲، شماره ۲: ۱-۱۲.
- مهدوی پور، حسین و جعفری، عاطفه. (۱۳۹۱)، جایگاه دانش و صنعت بومی در آموزش معماری امروز، مجله مسکن و محیط روستا، دوره ۳۱، شماره ۱۳۷: ۱۷-۳۶.
- مرتضی، هشام؛ مشکینی، ابوالفضل و حبیبی، کیومرث. (۱۳۸۷)، اصول سنتی ساخت‌وساز در اسلام، تهران: نشر مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، چاپ اول.
- نژاد ابراهیمی، احد؛ پورجعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی و حناچی، پیروز. (۱۳۹۲)، ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی - تاریخی، مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت‌های تاریخی، فرهنگی)، دوره ۳، شماره ۶: ۲۸-۴۴.
- نورمحمدی، سوسن. (۱۳۹۰)، جایگاه انسان در تحول معنای فضای معماری در قرن نوزدهم و بیستم، مجله صفا، دوره ۲۱، شماره ۲: ۱۹۸-۲۱۹.
- وهاب‌زاده، عبدالحسین. (۱۳۸۱)، بوم‌شناسی علم عصیانگر، تهران: نشر چشمه، چاپ اول.
- ولی‌زاده اوغانی، محمدباقر و ولی‌زاده اوغانی، اکبر. (۱۳۸۹)، نمود اندیشه‌های اخلاقی در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران مورد مطالعه: تکریم مهمان، دو فصلنامه تأملات فلسفی، دوره ۲، شماره ۷: ۱۸۵-۲۰۳.
- هاشم‌پور، پریسا. (۱۳۹۱)، پایداری فرهنگی خانه-ظهور عناصر پایدار فرهنگی برای ارتقاء کیفی خانه، رساله دکتری رشته معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
- هاشمی زرج آباد، حسن؛ تقوی، عابد و مسعودی، ذبیح‌الله. (۱۳۹۳)، درون‌گرایی و بازتاب اصل محرمیت در معماری ایرانی - اسلامی نمونه پژوهش خانه‌های تاریخی بیرجند، مجله مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، دوره ۹، شماره ۲: ۱۲۳-۱۴۶.
- هس مر آل تی. (۱۳۸۲)، اخلاق در مدیریت، ترجمه: سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوم.

- Callanan, P. L. (2010). Intrinsic value for the environmental pragmatist. *Res Cogitans*, 1, 132-142.
- Dietz, T., Fitzgerald, A., & Shwom, R. (2005). Environmental values. *Annual Review of Environment and Resources*, 30, 335-372.
- El Husseiny, A. M., & El Husseiny, A. A. (2012). Spirituality and Social Values vs. Material Formalism: An approach to a human architecture. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 68, 710-722.
- Fainstein, S. (2014). The just city, *International Journal of Urban Sciences*, 18, 1-18.
- Gratani, M., Sutton, S. G., Butler, J. R., Bohensky, E. L., & Foale, S. (2016). Indigenous environmental values as human values. *Cogent Social Sciences*, 2(1), 1185811.
- Mitchel G., Norman, P. (2012). Longitudinal environmental justice analysis: Co-evolution of environmental quality and deprivation in England, 1960-2007, *Geoforum*, 43 (1), 44-57.
- Schultz, P. W., & Zelezny, L. C. (1998). Values and proenvironmental behavior: A five-country survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 540-558.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: هاشم‌پور، پریسا؛ احمدنژاد، فرهاد و بی‌تی، حامد. (۱۴۰۲). تغییرات کالبدی فضایی ساختمان‌های مسکونی از منظر ارزش‌های بومی. دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، ۱۰(۲۰)، ۱۱۳-۱۵۱.

Indigenous Knowledge Iran Semiannual Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.